

Perspektywy wdrożenia międzynarodowych norm płynności dla banków

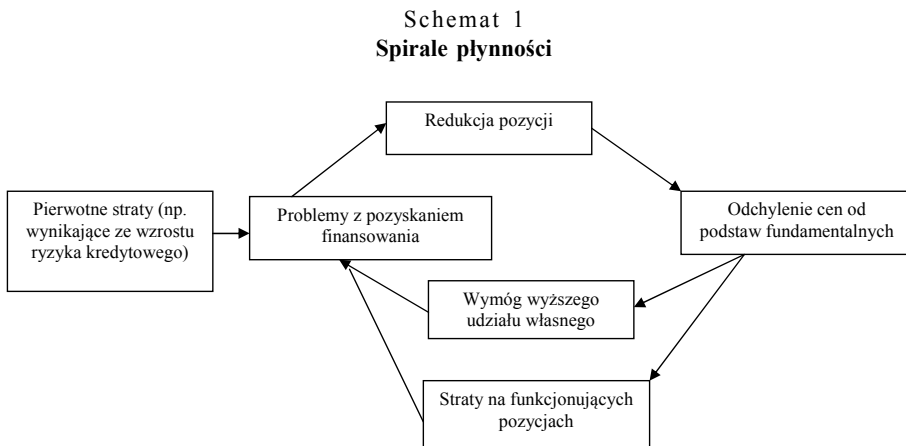
Wprowadzenie

Podejście systemowe do problemu płynności wskazuje na dwa główne obszary występowania zagrożeń dla płynności pojedynczych banków. Pierwszy dotyczy „runu” na banki, czyli masowego i w dużej mierze mającego podłoże psychologiczne, wycofywania depozytów z banków. Drugi zaś identyfikowany jest z efektem domina braku płynności lub zarażania się brakiem płynności (problemy płynnościowe danego banku determinują niedobór płynności wśród niektórych jego kontrahentów, itd.). Wnioskiem z analizy przyczyn i przebiegu globalnego kryzysu finansowego jest uzupełnienie powyższej definicji źródeł utraty płynności przez pojedynczy bank o zaprzestanie funkcjonowania międzybankowego rynku kredytowego wskutek utraty wzajemnego zaufania między bankami. Doświadczenia globalnego kryzysu finansowego pierwszej dekady XXI wieku wskazują na to, że zarządzanie stabilnością finansową wyłącznie za pomocą norm adekwatności kapitałowej okazało się nieefektywne. Niektóre banki wyposażone w odpowiednie w sensie regulacyjnym fundusze własne (np. Lehman Brothers w momencie złożenia wniosku o ochronę przed wierzycielami odznaczał się współczynnikiem wypłacalności funduszy Tier 1 na poziomie 11%), którym nadano wysokie ratingi inwestycyjne, wskutek utraty płynności, zmuszone zostały, bądź do ogłoszenia upadłości, bądź do głębokiej restrukturyzacji, w tym połączenia z innym bankiem, ochrony przed wierzycielami, nacjonalizacji, itp. (Tomaszkiewicz, 2010). Zatem płynność banku, obok jego wypłacalności, staje się jedną z najważniejszych determinant ryzyka jego upadłości.

Nie można oczywiście stwierdzić, że utrata płynności była jedyną lub główną przyczyną upadłości banków. Raczej należy traktować ją w kategoriach przyczyny bezpośredniej, mającej swoje źródło w utracie wzajemnego zaufania pomiędzy bankami. Ta z kolei była konsekwencją agresywnej polityki kredytowej na rynku

kredytów hipotecznych realizowanej w środowisku zbyt niskich w stosunku do wynikających z reguły Taylora stóp procentowych. Podniesienie stóp procentowych przez FED (System Rezerwy Federalnej Stanów Zjednoczonych) wywołało pytanie o jakość ekspozycji subprime i tym samym jakość papierów dłużnych emitowanych w transakcjach sekurytyzacyjnych, dzięki którym ryzyko wierzytelności hipotecznych obniżonej jakości stało się przedmiotem niekontrolowanego transferu. Niska przejrzystość kondycji ekonomiczno-finansowej banków przy stosowanym na szeroką skalę finansowaniu portfela długoterminowego na krótkoterminowym rynku międzybankowym, wobec ryzyka nieodnowienia finansowania uzyskanego od innych banków, stały się głównymi przyczynami zagrożenia utratą płynności przez banki. Problemy płynnościowe banków w dobie globalnego kryzysu finansowego należy identyfikować z następującymi procesami (Frank 2008):

- wsparcie płynnościowe dla spółek celowych, powołanych do realizacji transakcji sekurytyzacyjnych,
- odkup od spółek celowych transz papierów dłużnych o najwyższym ryzyku emitowanych w transakcjach sekurytyzacyjnych,
- wywiązywanie się z zobowiązań w zakresie dostarczania płynności dla funduszy hedgingowych i innych instytucji finansowych,
- konieczność asygnowania środków celem zabezpieczenia pozycji w instrumentach pochodnych zgodnie z mechanizmem opisanym w literaturze jako spirale płynności Brunnermeiera:

Źródło: (Brunnermeier 2008).

- pogorszenie jakości portfeli kredytowej (mniejsza spłacalność),
- niepewność odnośnie przyszłych potrzeb płynnościowych i związana z tym ograniczona skłonność do lokowania środków na rynku międzybankowym.

Kryzys wykazał, że płynność należy badać na poziomie mikro (tzn. pojedynczego banku), gdyż brak wzajemnego zaufania między bankami sprawia, że nie następuje transfer środków od podmiotów z nadpłynnością w kierunku tych, które odznaczają się niedoborem płynności. Skoro zatem, kluczowy dla płynności banku warunek utrzymania płynności w postaci „zdolności pozyskiwania funduszy na sfinansowanie nieoczekiwanego wycofania depozytów, jak również zdolność do generowania dodatniego salda przepływów pieniężnych w określonym horyzoncie czasowym”, nie jest spełniony, powrócić należy do rozwiązań leżących u podstaw współczesnej bankowości, a odwołujących się do konieczności utrzymania struktury bilansu, zapewniającej zdolność do bieżącego regulowania zobowiązań w określonym horyzoncie czasowym (Rekomendacja... 2002).

1. Ilościowe i jakościowe normy płynności rekomendowane przez Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego

W dniu 16 grudnia 2010 r. Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego opublikował treść głównych zasad znowelizowanej umowy kapitałowej, nazywanej Basel III. Dokument jest efektem uzgodnień między przedstawicielami banków centralnych i instytucji nadzorczych, które zostały zatwierdzone przez rządy państw G-20 podczas seulskiego szczytu, który odbył się w listopadzie 2010 r. W zakresie regulacji o charakterze kwantytatywnym, obok zweryfikowanych zasad wyznaczania wymogu kapitałowego (nacisk na jakość funduszy własnych, wprowadzenie bufora ochronnego oraz krajowego bufora antycyklicznego, a także zapowiedź wdrożenia po roku 2017 wskaźnika dźwigni jako stosunku funduszy własnych I kategorii do wartości nominalnej aktywów), uzgodniono również normy płynności krótko- i długoterminowej (Zaleska 2011). Po raz pierwszy podejście zaproponowane przez Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego łączy w sobie elementu spojrzenia mikro- i makroostrożnościowego. Komunikat opublikowany po szczycie seulskim akcentował kwestię wzmocnienia ilościowego i jakościowego funduszy własnych banków dzięki wprowadzeniu dodatkowych buforów, konieczność ograniczenia dźwigni stosowanej przez banki oraz wskazywał na konieczność poprawy jakości systemu zarządzania płynnością i tym samym redukcji niedopasowania terminów zapadalności aktywów i wymagalności pasywów. Nowe rozwiązania mają obniżyć apetyt banków na ryzyko, zmniejszając jednocześnie zagrożenie wystąpienia kryzysu oraz wzmacniając wewnętrzny potencjał sektora bankowego tak, aby był on w stanie sprostać napięciom rynkowym bez pomocy publicznej. Zmiany regulacji mają być wdrażane stopniowo od 1.01.2013 r. do 1.01.2019 r. Równolegle przedstawiciele G-20 uzgodnili, że należy przedsięwziąć działania na rzecz ograniczenia skali zjawiska TBTF (ang. *Too big to fail*) tak, aby nie funkcjonowały na rynku instytucje zbyt duże lub zbyt powiązane z innymi uczestnikami rynku, aby nie mogły upaść. Ma to przynieść efekt w postaci redukcji pokusy nadużycia

kreowanej przez instytucje finansowe o znaczeniu systemowym (ang. SIFIs – *Systematically Important Financial Institutions*) lub instytucje o globalnym znaczeniu systemowym (ang. G-SIFIs – *Globally Systematically Important Financial Institutions*). Instytucje te powinny być wyposażone w wyższy kapitał, służący absorpcji strat i podlegać bardziej wnikliwemu nadzorowi (Transformed... 2010).

W grudniu 2009 r. Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego w dokumencie konsultacyjnym pt. „International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring” poddał dyskusji koncepcję wdrożenia dwóch nowych (obok adekwatności kapitałowej) rozwiązań służących kontroli stabilności finansowej. Są nimi normy płynności oraz wskaźnik dźwigni finansowej. Niniejsze opracowanie poświęcone zostało wyłącznie normom płynności, które obejmują dwa wskaźniki:

- LCR (ang. *Liquidity Coverage Ratio*), definiowany jako:

$$LCR = \frac{HQLA}{NCO} \geq 100\% \quad (1)$$

gdzie:

HQLA – Płynne Aktywa Wysokiej Jakości (ang. *High Quality Liquid Assets*)

NCO – wypływy netto w ciągu najbliższych 30 dni (ang. *Net Cash Outflows Over a 30-day time period*).

Tabela 1
Konstrukcja LCR

HQLA		NCO	
Pozycja	Wskaźnik konwersji	Pozycja	Wskaźnik konwersji
		Wydatki w ciągu najbliższych 30 dni w warunkach scenariusza skrajnych warunków:	
Środki pieniężne i należności od banku centralnego*	100%	Stabilne depozyty detaliczne	5%
Kwalifikowane papiery wartościowe emitowane przez rządy, centralne instytucje kredytowe, podmioty sektora publicznego oraz banki rozwoju wielostronnego, którym zgodnie z metodą standardową przypisano wagę ryzyka na poziomie 0%*	100%	Depozyty detaliczne o obniżonej stabilności	10%

HQLA		NCO	
Pozycja	Wskaźnik konwersji	Pozycja	Wskaźnik konwersji
		Wydatki w ciągu najbliższych 30 dni w warunkach scenariusza skrajnych warunków:	
Kwalifikowane papiery wartościowe emitowane przez rządy, centralne instytucje kredytowe, podmioty sektora publicznego, którym zgodnie z metodą standardową przypisano wagę ryzyka 20%**	85%	Niezabezpieczone finansowanie pozyskane na rynku hurtowym od podmiotów niefinansowych, które nie współpracują operacyjnie z bankiem	75%
Obligacje przedsiębiorstw oraz listy zastawne o ratingu wyższym niż AA**	85%	Niezabezpieczone finansowanie pozyskane na rynku hurtowym od podmiotów niefinansowych, rządu, banku centralnego oraz podmiotów sektora publicznego, z którymi operacyjnie współpracuje bank	25%
		Niepociągnięta część linii kredytowych dla klientów korporacyjnych (za wyjątkiem finansowania kapitału obrotowego)	10%
		Niepociągnięta część linii kredytowych dla klientów detalicznych (za wyjątkiem finansowania kapitału obrotowego)	5%
Pozostałe wpływy	0%		
		Środki związane z pozycjami na rynku terminowym	100%
		Finansowanie zabezpieczone aktywami tworzącymi I Poziom Płynności	0%
		Finansowanie zabezpieczone aktywami tworzącymi II Poziom Płynności	15%
		Finansowanie zabezpieczone aktywami innymi niż tworzące I i II Poziom Płynności, ale wyemitowanymi przez banki centralne, rządy i podmioty sektora publicznego	25%
		Pozostałe	100%

* – Tzw. I Poziom Płynności

** – Tzw. II Poziom Płynności, który może stanowić do 40% HQLA. Minimalny wskaźnik korekty dla pozycji tworzących II Poziom Płynności wynosi 15%.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Basel III – Liquidity Standards IIF Preliminary Analysis, The Institute of International Finance, December 2010, www.iif.com (29.10.2012 r.).

Wprowadzenie LCR ma służyć poprawie krótkookresowej (w perspektywie miesiąca) odporności banku na scenariusz szokowy¹. Kalkulacja LCR zakłada uwzględnienie wartości aktywów o wysokiej płynności w warunkach napięcia rynkowego, przy zastosowaniu parametrów (wagi) narzuconych przez regulatora.

• NSFR (ang. *Net Stable Funding Ratio*), wyliczany na podstawie następującej formuły:

$$NSFR = \frac{AASF}{RASF} \geq 100\% \quad (2)$$

gdzie:

AASF – dostępna kwota stabilnych źródeł finansowania

RASF – suma pozycji wymagające pokrycia stabilnymi źródłami finansowania.

NSFR ma na celu pomiar stopnia pokrycia aktywów i pozycji pozabilansowych stabilnymi źródłami finansowania. Instytucja kredytowa powinna zapewnić sobie źródła długoterminowego finansowania (tj. przynajmniej rocznego), aby pokryć ryzyko płynności związane z aktywami i pasywami ważonymi czynnikami ryzyka. Celem wprowadzenia NSFR jest zmiana struktury finansowania działalności bankowej z opartej o krótkoterminowe, odnawialne depozyty na w większym stopniu bazującą na średnioterminowych i długoterminowych źródłach. Norma odnosi się przede wszystkim do banków inwestycyjnych, będąc ukierunkowana na zapewnienie stabilnych źródeł finansowania dla pozycji pozabilansowych oraz wszelkiego rodzaju aktywów wygenerowanych w transakcjach sekurytyzacyjnych i nabytych przez te banki. NSFR ma na celu ograniczenie zbyt dużej zależności wielu instytucji kredytowych od hurtowego rynku pieniężnego oraz rynku pieniężnego, która narasta w okresie dobrej koniunktury i nadpłynności sektora bankowego, a przynosi szczególnie negatywne skutki w czasie napięć, w tym wywołanych spadkiem wzajemnego zaufania między bankami. NSF jest mier-

¹ Zgodnie z dokumentem „Possible further changes to the Capital Requirements Directive” (wyżej wymieniony dokument konsultacyjny został ogłoszony w dniu 26.02.2010 r. i dotyczył proponowanych zmian w dyrektywach nr 2006/48/EC i 2006/49/EC – dokument Komisji Europejskiej bazuje na propozycjach Bazylejskiego Komitetu ds. Nadzoru Bankowego z grudnia 2009 r. – stanowisko NBP z kwietnia 2010 r.) 30-dniowy okres napięć (stress scenario) obejmuje zarówno szoki związane z konkretną instytucją, jak i szoki systemowe – w scenariuszu szokowym należy zatem uwzględnić:

- obniżenie ratingu o 3 klasy,
- wycofanie określonej części depozytów detalicznych,
- utratę zdolności pozyskania środków na hurtowym rynku finansowym oraz ograniczenie możliwości pozyskania terminowego finansowania (ang. *On a term basis*) zabezpieczonego aktywami,
- wzrost zmienności rynku, który ma wpływ na jakość zabezpieczenia i potencjalną zmianę wskaźników korekty w transakcjach na rynku terminowym i tym samym na potencjalne zaangażowanie na rynku terminowym,
- wzrost wykorzystania udzielonych, ale niewykorzystanych linii kredytowych,
- inne (w tym ograniczenia w zakresie konwersji walut).

nikiem ryzyka płynności, szczególnie ważnym, gdy z jednej strony rynki tracą płynność, zaś z drugiej strony istnieje zapotrzebowanie na sfinansowanie zapasów papierów wartościowych, w tym emitowanych w transakcjach sekurytyzacyjnych. Zgodnie z metodologią NSF do łącznej kwoty nie płynnych aktywów ma być dostosowana kwota stabilnego finansowania, niezależnie od księgowej kwalifikacji poszczególnych pozycji, jednakże z zachowaniem ostrożnych założeń w zakresie możliwości upłynnienia aktywów i cyklu rotacji w ramach sekurytyzacji. Oznacza to, że część aktywów przeznaczonych do sprzedaży de facto wymaga stabilnego finansowania, które określane jest jako kapitał oraz jako te zobowiązania, które nie zostaną uregulowane w ciągu najbliższego roku, nawet w warunkach napięć rynkowych. Do dostępnych źródeł finansowania zalicza się:

- fundusze własne,
- wyemitowane instrumenty hybrydowe (ang. *preferred stock*) z terminem wykupu dłuższym niż 1 rok²,
- zobowiązania z terminem wymagalności dłuższym niż 1 rok,
- część depozytów bez określonego terminu wymagalności i/lub depozytów terminowych o okresie do terminu wykupu krótszym niż 1 rok, które traktuje się jako osad nawet w warunkach idiosynkratycznego wstrząsu,

Celem utrzymania finansowania w określonej powyżej formie jest uodpornienie instytucji kredytowej na konsekwencje takich negatywnych zdarzeń jak:

- znaczące obniżenie dochodowości lub wypłacalności wynikające ze wzrostu ryzyka kredytowego, rynkowego lub operacyjnego, ewentualnie innych czynników ryzyka,
- pogorszenie oceny ratingowej,
- zdarzenie determinujące znaczące obniżenie reputacji instytucji

Aby zachować konserwatyzm podejścia i nie tworzyć wrażenia, iż płynność danego banku jest uzależniona od finansowania z banku centralnego, pod uwagę nie bierze się finansowania pochodzącego z banku centralnego, które nie jest związane z regularnymi operacjami otwartego rynku. Z kolei RASF, czyli wymagana kwota finansowania stabilnego bazuje na kalkulacji aktywów i pozycji pozabilansowych zgodnie z wytycznymi nadzorczymi. Pod uwagę brana jest suma aktywów i pozycji pozabilansowych ważonych odpowiednimi wskaźnikami (RSFF – *Required Stable Funding Factor*), przy czym im bardziej płynny rodzaj aktywów (pozycji

² Zgodnie z uzasadnieniem do Projektu z dnia 18.05.2010 r. *Rozporządzenia Ministra Finansów zmieniającego rozporządzenie w sprawie zakresu i szczegółowych zasad wyznaczania całkowitego wymogu kapitałowego, w tym wymogów kapitałowych, dla domów maklerskich oraz określenia maksymalnej wysokości kredytów, pożyczek i wyemitowanych dłużnych papierów wartościowych w stosunku do kapitałów, preferred stock* w rozumieniu Dyrektywy CRD to papiery hybrydowe, łączące cechy instrumentu udziałowego i dłużnego. *Preferred stock* umożliwia między innymi pierwszeństwo wypłaty dywidendy na rzecz posiadacza tego instrumentu, daje pierwszeństwo w podziale masy likwidacyjnej, itp. W przeciwieństwie do akcji uprzywilejowanych, *preferred stock* dają prawo pierwszeństwa w wypłacie dywidendy (przed posiadaczami akcji zwykłych). Podobna różnica dotyczy uczestnictwa w podziale masy upadłościowej.

pozabilansowych), tym mniejsza ich waga (w tym mniejszym stopniu pozycja ta wymaga stabilnego finansowania). Wskaźniki korekty przypisane do aktywów mają w swoim założeniu odzwierciedlać kwotę, która może być uzyskana z tytułu ich sprzedaży lub kwotę, która może stanowić wartość zabezpieczenia w operacjach pożyczkowych w okresie napięć rynkowych trwających jeden rok. Za wyjątkiem transakcji zawartych na wzór transakcji repo, wszystkie aktywa obciążone winny być w całości pokryte stabilnym finansowaniem.

Poniżej przedstawiono tabelę prezentującą współczynniki korekty dla poszczególnych typów aktywów i pasywów:

Tabela 2
Komponenty NSFR

Dostępne Źródła Finansowania (Źródła)		Pozycje wymagające pokrycia stabilnymi źródłami finansowania (Wydatki)	
Pozycja	Wskaźnik korekty	Pozycja	Wskaźnik korekty
Fundusze własne zaliczone do kapitału 1 i 2 kategorii (Tier 1 i 2)	100%	Środki pieniężne	0%
Instrumenty hybrydowe oraz składniki kapitałów nieuwzględnione w kapitale 2 kategorii (Tier 2) z okresem wymagalności powyżej 1 roku		Krótkoterminowe niezabezpieczone papiery dłużne (o okresie do terminu zapadalności poniżej 1 roku), będące przedmiotem aktywnego obrotu	
Inne zobowiązania z okresem wymagalności powyżej 1 roku		Instrumenty związane z operacjami <i>reverse repo</i>	
Stabilna część depozytów od osób fizycznych oraz klientów SME bez terminu wymagalności lub z terminem wymagalności poniżej 1 roku	90%	Papiery dłużne z okresem do terminu zapadalności poniżej 1 roku	
Mniej stabilna część depozytów od osób fizycznych oraz klientów SME bez terminu wymagalności lub z terminem wymagalności poniżej 1 roku	80%	Nieodnawialne pożyczki dla instytucji finansowych z okresem do terminu zapadalności poniżej 1 roku	
Finansowanie hurtowe ze strony niefinansowych podmiotów korporacyjnych (bez terminu zapadalności lub z okresem do terminu spłaty dłuższym niż 1 rok)	50%	Kredyty, papiery dłużne i gwarancje udzielone bankom centralnym, Bankowi Rozliczeń Międzynarodowych, Międzynarodowemu Funduszowi Walutowemu, państwom UE, samorządom, wielostronnym bankom rozwoju	5%

Dostępne Źródła Finansowania (Źródła)		Pozycje wymagające pokrycia stabilnymi źródłami finansowania (Wydatki)	
Pozycja	Wskaźnik korekty	Pozycja	Wskaźnik korekty
Inne pozycje	0%	Nieobciążone niezabezpieczone korporacyjne papiery dłużne (lub listy zastawne) z ratingiem na poziomie przynajmniej AA oraz dług wyemitowany przez jednostki sektora publicznego, rządy i banki centralne państw, którym zgodnie z metodą standardową przypisano wagę 20%, o okresie zapadalności nie krótszym niż 1 rok	20%
		Nieobciążone akcje, będące przedmiotem obrotu giełdowego lub niezabezpieczone obligacje korporacyjne (lub listy zastawne) z ratingiem na poziomie przynajmniej A- i okresem do terminu zapadalności nie krótszym niż 1 rok	50%
		Złoto	50%
		Pożyczki dla niefinansowych klientów korporacyjnych z terminem spłaty krótszym niż 1 rok	50%
		Nieobciążone mieszkaniowe kredyty hipoteczne (o dowolnym okresie do terminu zapadalności) oraz inne kredyty, za wyjątkiem udzielonych instytucjom finansowym z okresem do terminu spłaty dłuższym niż rok, udzielonym podmiotom, którym przyznano zgodnie z metodą standardową wagę nie wyższą niż 35%	65%
		Pożyczki dla klientów indywidualnych z terminem spłaty krótszym niż 1 rok	85%
		Inne aktywa	100%
		Pozycje pozabilansowe, w tym:	

Dostępne Źródła Finansowania (Źródła)		Pozycje wymagające pokrycia stabilnymi źródłami finansowania (Wydatki)	
Pozycja	Wskaźnik korekty	Pozycja	Wskaźnik korekty
		– niewykorzystana kwota linii kredytowych	5%
		– inne zobowiązania warunkowe	Do decyzji krajowych władz nadzorczych

Źródło: www.net-stable-funding-ratio.com (12.04.2011 r.) oraz Basel III – Liquidity Standards IIF Preliminary Analysis, The Institute of International Finance, December 2010, www.iif.com (29.10.2012 r.).

Obok norm o charakterze ilościowym, nieodzownym komponentem systemu zarządzania ryzykiem płynności w banku jest prawidłowo zdefiniowany proces, o czym między innymi stanowi stopień zbieżności wewnętrznego modelu zarządzania płynnością z regulacjami jakościowymi. Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, w odpowiedzi na znaczne ograniczenie płynności na rynku międzybankowym, w 2008 roku opracował zasady zarządzania płynnością w banku oraz kontroli tego procesu (Principles... 2008). Stało się to w tym samym miesiącu, w którym upadł Lehman Brothers i wskutek utraty wzajemnego zaufania przestał właściwie funkcjonować rynek międzybankowy. Zasady rekomendowane przez Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego nakazują między innymi poddanie stanu płynności banku ocenie nadzoru. Jednocześnie duży nacisk kładziony jest na konieczność opracowania przez banki indywidualnego, dostosowanego do ich specyfiki, systemu zarządzania płynnością, który obejmować ma zestaw wskaźników, w tym mierników wczesnego ostrzegania oraz narzędzi identyfikacji słabych punktów w systemie zarządzania ryzykiem płynności. Zagrożeń dla płynności banku należy szukać także w dynamicznym wzroście akcji kredytowej, o ile nie jest ona finansowana źródłami stabilnymi, zwiększeniu koncentracji po stronie aktywów i/lub pasywów, niedopasowaniu aktywów i pasywów pod względem walutowym oraz obniżeniu średniego ważonego okresu wymagalności zobowiązań. Wśród pośrednich determinant wzrostu ryzyka płynności banku wymienić należy pogorszenie jego reputacji, obniżenie ratingów zewnętrznych (zwłaszcza z poziomu inwestycyjnego do spekulacyjnego), niespodziewane pogorszenie wyników (w szczególności na tle sektora), spadek cen akcji oraz ograniczenie zaufania ze strony innych uczestników rynku, skutkujące trudnościami w zakresie pozyskania finansowania po cenie zapewniającej rentowność prowadzonej działalności. Negatywne oddziaływanie ryzyka płynności na funkcjonowanie banku objawia się także w braku dostępności źródeł finansowania, charakteryzujących się pożądanym wolumenem i okresem wymagalności. Problemy banku z płynnością pogłębiają się, gdy instytucja traci zaufanie rynku i skróceniu ulegają okresy dostępnego finansowania. Zgodnie z Zasadą 4 „Principles

for Sound Liquidity Risk Management and Supervision” koszty utrzymania płynności powinny być uwzględnione w procesie pomiaru rentowności banku, zarówno na poziomie zagregowanym, jak i w odniesieniu do poszczególnych produktów. W innym miejscu (Zasada nr 6) Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego rekomenduje bankom przygotowywanie strategii finansowania prowadzonej działalności, z uwzględnieniem zasady dywersyfikacji źródeł i dostosowywania ich średniego okresu wymagalności do przeciętnego okresu zapadalności aktywów. Dywersyfikacja powinna być powiązana z procesem systematycznego zwiększania udziału źródeł, traktowanych jako stabilne, a wśród nich zwłaszcza depozytów od osób fizycznych, podlegających ochronie ze strony systemu gwarantowania depozytów. Niezbędnym elementem strategii banku ukierunkowanej na utrzymanie płynności w okresie napięć jest symulacja zdolności do regulowania wymagalnych zobowiązań, gdy jednym z podstawowych źródeł płynności są środki uzyskane ze sprzedaży aktywów oraz regularne przeprowadzanie innych symulacji, a także stworzenie Awaryjnego Planu Finansowania (CFP). Wyprzedaż aktywów prowadzi zazwyczaj do gwałtownego spadku ich wartości, co wpływa negatywnie na dochodowość banku (i tym samym na kapitał banku), a niekiedy (w przypadku, gdy aktywa te są zabezpieczeniem transakcji z bankiem centralnym lub innymi bankami) oznacza to dodatkowo presję na uzupełnienie zabezpieczenia. Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego zwraca uwagę na konieczność rozróżnienia między płynnością sektora bankowego oraz płynnością poszczególnych banków, gdyż wysoki poziom płynności sektora wcale nie musi oznaczać jego bezpieczeństwa. Podobnie jak miało to miejsce w Polsce na przełomie 2008 i 2009 roku, sektor może ulec polaryzacji z określoną grupą banków odznaczających się nadpłynnością i pewną liczbą instytucji wyrażających zapotrzebowanie na finansowanie zewnętrzne. Brak zaufania między bankami może skutecznie zmarginalizować znaczenie rynku międzybankowego jako mechanizmu umożliwiającego przepływ środków od banków odznaczających się nadpłynnością w kierunku tych z niedoborem odpowiednich źródeł finansowania. Niewystarczająca transparentność sprawozdań finansowych banków oraz czasem spóźnione reakcje agencji ratingowych wobec szumu informacyjnego, a także obawy przed utratą własnej płynności sprawiają, że banki charakteryzujące się nadpłynnością nie pożyczają wolnych środków bankom wykazującym na nie zapotrzebowanie. Niezbędne wydaje się w tym przypadku instytucji gwaranta pożyczek międzybankowych lub pośrednika o wysokiej wiarygodności, agregującego nadwyżki i odpożyczającego je następnie bankom o niestabilnej strukturze pasywów. Rolę taką w dobie napięć płynnościowych przejmuje najczęściej bank centralny. Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, precyzując zasady, zgodnie z którymi powinien być konstruowany system zarządzania płynnością w banku, akcentuje znaczenie norm o charakterze ilościowym (LCR), które mają zapewnić, że bank będzie dysponował płynnymi aktywami na pokrycie wydatków w okresie najbliższych 30 dni oraz NSFR, który ma charakter strukturalny i służy motywowaniu banków do zmiany struktury źródeł finansowania (Rutkowska-Tomaszewska 2011).

2. Ocena norm płynności oraz potencjalne implikacje ich wprowadzenia dla polskiego sektora bankowego

Kalkulacja LCR ma odbywać się z uwzględnieniem wyceny aktywów najwyższej płynności oraz wysokości wpływów i wydatków w warunkach scenariusza szokowego, który zakłada wystąpienie napięć płynnościowych, zarówno na poziomie samej instytucji, jak i całego rynku. Scenariusz ten obejmuje zdarzenia, opisane jako źródła ryzyka płynności, w tym między innymi: obniżenie ratingu instytucji, wycofanie części depozytów klientów, ograniczenie możliwości pozyskania niezabezpieczonego finansowania czy zwiększenie zmienności na rynkach finansowych.

Dokonując oceny norm płynności przyjętych przez Komitet Bazylejski z perspektywy polskiego sektora bankowego należy zwrócić uwagę na 4 zasadnicze kwestie:

- restrykcyjność norm oraz wpływ ich wypełnienia na ograniczenie ryzyka płynności,
- porównywalność LCR i NSFR z normami płynności wprowadzonymi w Polsce w 2007 r.,
- potencjalny zakres wypełnienia LCR i NSFR przez banki w Polsce,
- wpływ norm płynności rekomendowanych przez Komitet Bazylejski na politykę kredytową banków oraz konkurencyjność polskiego sektora bankowego.

Wprowadzenie norm płynności podyktowane zostało przede wszystkim tym, iż stosowane w bankach modele zarządzania płynnością finansową okazały się nieadekwatne w stosunku do zjawiska utraty wzajemnego zaufania między bankami. Tym samym spektrum analizy płynności, w wyniku implementacji norm płynności, ulec ma rozszerzeniu z aktywów na aktywa i pasywa (źródła finansowania), a horyzont czasowy ma objąć również perspektywę długoterminową (Kasiewicz i in. 2011). Im jednak dłuższy czas upływał od 15 września 2008 r., tym w większym stopniu liberalizacji ulegała pierwotnie stworzona metodologia kalkulacji LCR i NSFR. Od grudnia 2009 r. Komitet Bazylejski wydał dwa dokumenty precyzujące kalkulację norm LCR i NSFR oraz wprowadzające kalendarz ich wdrożenia. Były to komunikaty prasowe z:

- 26.07.2010 r. (*The Group of Governors and Heads of Supervision reach broad agreement on Basel Committee capital and liquidity reform package*)
- 12.09.2010 r. (*Group of Governors and Heads of Supervision announces higher global minimum capital standards*).

W odniesieniu do normy LCR zmiany te koncentrowały się wokół następujących kwestii (Raport... 2010):

- zwiększenie współczynnika osadu dla depozytów detalicznych i depozytów MSP (tj. zmniejszenie wskaźnika odpływu środków dla depozytów stabilnych z 7,5% do 5% oraz dla depozytów niestabilnych z 15% do 10%),

- wprowadzenie wskaźnika odpływu środków w wysokości 25% (tzw. *outflow bucket*) w odniesieniu do operacji rozliczeniowych i powierniczych z kontrahentami finansowymi, aczkolwiek bank, który złożył depozyt w innym banku uzyska dla niego wagę 0%, gdyż uznaje się, że środki te nie zostaną wycofane w okresie napięć,
- niezabezpieczone finansowanie ze strony sektora publicznego oraz depozyty złożone przez banki centralne, podobnie jak ma to miejsce w przypadku przedsiębiorstw, korygowane będą wagą 75% (tj. zakłada się, że 75% tych depozytów nie będzie przedmiotem rolowania) – dotychczas wskaźnik ten, podobnie jak dla instytucji finansowych, wynosił 100%. W przypadku pozyzskanego finansowania zabezpieczonego na aktywach (traktowanych jako płynne), stosuje się wskaźnik na poziomie 25% (tzn. 25% depozytów nie będzie przedmiotem rolowania),
- obniżenie wskaźnika pokrycia dla niewykorzystanych linii kredytowych dla osób fizycznych i SME z 10% do 5%. Przyjęcie 10% wskaźnika nieodnawialności linii kredytowych w przypadku podmiotów sektora publicznego oraz banków (podobnie jak dla przedsiębiorstw),
- wprowadzenie tzw. Poziomu 2 dla płynnych aktywów, ustalając jednocześnie że udział Poziomu 2 w łącznej wartości aktywów płynnych nie może przekroczyć 40%. Oznacza to uwzględnienie w ramach aktywów płynnych (z 15% wskaźnikiem korekty) papierów skarbowych, którym zgodnie z metodą standardową przypisano wagę 20% oraz papierów korporacyjnych o najwyższej płynności, a także listów zastawnych o ratingu wyższym od AA-
Dla wskaźnika NSFR:
- zwiększenie współczynnika osadu (tzw. ASF – *Available Stable Funding*) dla depozytów detalicznych i depozytów MSP: dla depozytów stabilnych z 85% do 90%, zaś dla mniej stabilnych z 70% do 80%,
- zmniejszenie współczynnika wymaganego pokrycia środkami stabilnymi dla hipotecznych kredytów mieszkaniowych ze 100% do 65%,
- zmniejszenie współczynnika wymaganego pokrycia środkami stabilnymi dla udzielonych zobowiązań pozabilansowych z 10% do 5%.

Należy zwrócić uwagę na to, że finalny sposób kalkulacji wskaźnika LCR znacznie różni się od pierwotnie proponowanej metodologii. Uzupełnienie bufora o skorygowaną wartość obligacji korporacyjnych i listów zastawnych zdecydowanie pozytywnie wpłynęło na wartości LCR uzyskiwane przez wiele banków, w tym zwłaszcza tych, których działalność w dużej mierze związana jest z rynkami kapitałowymi (banków z dużym udziałem usług z obszaru bankowości inwestycyjnej). Niemniej jednak rosnące znaczenie ryzyka systemowego, ryzyko specyficzne walorów oraz ryzyko związane z ograniczeniami wynikającymi z oceny ratingowej (między innymi wskazanie wyłącznie ryzyka kredytowego jako determinanty ratingu) sprawiają, że w okresie napięć rynkowych mogą wystąpić

trudności z upłynnieniem obligacji korporacyjnych i listów zastawnych. Powyższa zmiana, podobnie jak obniżenie dolnego limitu odpływu depozytów w przypadku normy LCR to z jednej strony efekt działań lobby bankowego, niechętnego zmianie modelu biznesowego, z drugiej strony swego rodzaju przejaw teorii pamięci instytucjonalnej, w świetle której błędy popełnione w przeszłości wiąże się ze specyfiką tamtego okresu, a nie zaniechaniami po stronie konkretnej instytucji, w której obniża się systematycznie zdolność do prawidłowej estymacji ryzyka. Jednocześnie problemy niektórych państw Unii Europejskiej i prawdopodobna konieczność restrukturyzacji ich zadłużenia wobec dość odległego terminu wdrożenia norm płynności (styczeń 2015 r. dla LCR oraz styczeń 2018 r. dla NSFR) zapewne spowodują korektę wag dla emitowanych przez państwa o nadmiernym długi publicznym obligacji (obecnie stopień wymaganego pokrycia w przypadku normy NSFR wynosi maksymalnie 5%). Rozwiązaniem w tym zakresie mogłoby być powiązanie wagi z aktualnym ratingiem nadanym przez renomowaną agencję ratingową lub uzależnienie wagi od wysokości spreadu ponad rentowność obligacji stanowiących benchmark lub marży w transakcjach CDS. Reasumując, od czasu przedstawienia pierwotnej propozycji w zakresie norm płynności (grudzień 2009 r.) sposób kalkulacji wskaźnika uległ liberalizacji i jego ostateczna wersja ogłoszona w grudniu 2010 r. oznacza, że banki nie będą zobligowane do radykalnej zmiany struktury finansowania swojej działalności w ciągu najbliższych 8 lat, co z kolei należy odczytywać jako relatywnie niewielki krok w kierunku ograniczenia przyczyn *credit crunch*, który miał miejsce po upadku Lehman Brothers.

Wydaje się, że mniej kontrowersji wokół możliwości upłynnienia walorów w okresie napięć rynkowych przyniosłoby wdrożenie koncepcji polegającej na zaliczeniu instrumentów finansowych do bufora płynnych aktywów jedynie na podstawie ich akceptowalności przez bank centralny w ramach operacji refinansujących (Stanowisko NBP... 2010). Rozwiązanie takie oznacza z jednej strony wzrost pewności w zakresie uzyskania środków niezbędnych dla pokrycia wymagalnych zobowiązań, z drugiej jednak strony przenosi de facto ryzyko płynności sektora bankowego na bank centralny.

Odnosząc się do kwestii porównywalności norm LCR i NSFR z przyjętymi w Polsce w 2007 r. rozwiązaniami, należy podkreślić, że estymacja LCR i NSFR opiera się na precyzyjnie zdefiniowanej liście aktywów i pasywów, którym przypisano określone wagi, podczas gdy Uchwała KNB 9/2007 w sprawie wiążących banki norm płynności (zastąpiona następnie Uchwałą KNF 386/2008) zakłada, że bufor płynności ma pokryć zobowiązania uznane przez bank za niestabilne. Zatem to bank, stosując zaaprobowaną przez nadzór metodologię wyznaczania osadu, określa wolumen stabilnych i niestabilnych depozytów. Rozwiązanie zastosowane w Polsce odznacza się niewątpliwą zaletą z uwagi na uwzględnienie specyfiki danego rynku krajowego, w tym płynności walorów na nim notowanych, zachowania deponentów w okresie napięć rynkowych, struktury portfela depozytowego, zakresu systemu gwarantowania depozytów, itp. Niewątpliwą zaletą kalkulacji

z wykorzystaniem metodologii rekomendowanej przez Komitet Bazylejski jest z kolei transparentność i możliwość porównania uzyskanych wyników. Scenariusz szokowy leży również u podstaw estymacji NSFR. Szacowanie NSFR ma zatem uwzględniać pogorszenie rentowności banku, jego wypłacalności, obniżenie ratingów danej instytucji, a także wystąpienie zdarzenia, które skutkuje utratą reputacji. Stopień wymaganego pokrycia poszczególnych pozycji aktywów jest uzależniony od ich płynności, a wagi przyjmują wartości od 0% do 100%. Zatem, podobnie jak w przypadku normy LCR, wagi są sztywne i niezależne od specyfiki banku i rynku, na którym on funkcjonuje. NSFR koncentruje się na zapadalności aktywów i płynności rynku, na którym są przedmiotem obrotu, przypisując im zależne od powyższych czynników parametry pokrycia stabilnymi środkami. Z kolei zgodnie z obowiązującymi w Polsce rozwiązaniami wszystkie aktywa nie zaliczone do rezerwy płynności, oraz nie wynikające z transakcji na hurtowym rynku finansowym, muszą być pokryte środkami stabilnymi i funduszami własnymi. Nie ma w tym przypadku kategorii pośrednich (wag innych niż 0% i 100%). Jak wspomniano przy ocenie norm krótkoterminowych, polskie regulacje cedują na banki odpowiedzialność za przygotowanie modeli estymacji osadu, przy czym modele te muszą zostać uprzednio zaaprobowane przez nadzór. Zdaniem NBP wszelkie parametry dotyczące wskaźników płynności powinny być ustalane na poziomie krajowym, gdyż odgórne ustalanie parametrów dla poszczególnych kategorii depozytów, niezależnie od specyfiki instytucji kredytowych oraz rynków krajowych, jest niewłaściwe. Normy płynnościowe powinny być stosowane zarówno na poziomie skonsolidowanym, jak i jednostkowym. Oznacza to, że nadzorca krajowy powinien mieć prawo nakładania na instytucję kredytową i następnie egzekwowania norm płynności (Stanowisko NBP... 2010). Model odzwierciedlony w polskich regulacjach jest w większym stopniu właściwy dla rynków o relatywnie niskim udziale papierów dłużnych w strukturze finansowania banków, oraz z ograniczoną rolą sekurytyzacji wierzytelności bankowych.

Odnosząc się do konsekwencji wprowadzenia w Polsce norm płynności zgodnych z metodologią LCR i NSFR, należy zaznaczyć, że o ile spełnienie normy LCR nie powinno być dla sektora trudne, o tyle wypełnienie NSFR może okazać się dla znacznej części sektora bankowego niemożliwe w krótkim czasie. Wynika to w głównej mierze z profilu sektora bankowego w Polsce, którego model biznesowy związany jest w głównej mierze z tradycyjnymi usługami depozytowo-kredytowymi. Udział korporacyjnych i hipotecznych papierów dłużnych o obniżonych wymogach w zakresie pokrycia w portfelach polskich banków jest znikomy. Na koniec 2009 roku większość banków komercyjnych nie spełniałoby normy NSFR (w jej pierwotnie zaproponowanej postaci), zaś w skali całego sektora stabilne źródła finansowania stanowiły od 76% do 85% aktywów wymagających pokrycia. Sytuacja banków w Polsce w 2009 r. odbiegała w tym zakresie od banków objętych badaniem QIS. Uwzględniono w nim wyniki 94 banków tzw. Grupy 1 (banki z kapitałem kategorii I na poziomie minimum 3 mld EUR

z dobrze zdywersyfikowaną działalnością, aktywne na rynku międzynarodowym) oraz dla 169 banków tzw. Grupy 2 (pozostałe banki). Średnia wartość LCR dla banków Grupy 1 wyniosła 83%, zaś dla banków Grupy 2 – 98%, zaś średnia wartość NSFR dla banków Grupy 1 wyniosła 93%, zaś dla banków Grupy 2 – 103% (Basel III... 2010).

Według danych na koniec kwietnia 2010 r. tylko 17 banków komercyjnych, o około 14% udziale w aktywach sektora, spełniało normę NSFR w jej proponowanym na ten czas kształcie. W skali całego sektora banków komercyjnych współczynnik pokrycia aktywów wymagających finansowania stabilnymi źródłami finansowania wyniósłby około 84%.

Zakończenie

Wprawdzie banki mają relatywnie długi czas na dostosowanie się do normy NSFR, lecz mimo to należy liczyć się z procesem substytucji tradycyjnych produktów kredytowych instrumentami dłużnymi oraz wzrostu udziału papierów skarbowych w portfelach banków, co łącznie może negatywnie oddziaływać na zakres finansowania sfery realnej, w tym zwłaszcza sektora MSP, dla którego emisja papierów dłużnych nie jest alternatywą dla kredytu. Proces substytucji mógłby w najmniejszym stopniu dotknąć największe spółki giełdowe, gdyż nie spowodowałyby to zmiany zakresu dostarczanej rynkowi informacji przy jednoczesnej prawdopodobnej redukcji klauzul dodatkowych i zabezpieczeń. Do innych potencjalnych konsekwencji wdrożenia normy NSFR zaliczyć należy zmianę profilu udzielanych kredytów z długoterminowych na krótkoterminowe (ewentualnie rolowane), co z kolei negatywnie mogłoby oddziaływać na dostępność źródeł finansowania inwestycji. Należy bowiem stwierdzić, że norma powinna motywować banki do wykorzystywania w większym stopniu stabilnych źródeł finansowania, nie zmniejszając jednocześnie podaży kredytu (zwłaszcza długoterminowego). Z kolei koncentracja na stabilnych źródłach finansowania wobec wciąż jeszcze ograniczonego poziomu wzajemnego zaufania między bankami może skutkować wzrostem konkurencji w zakresie depozytów od osób fizycznych i MSP (zwłaszcza depozytów średnioterminowych).

Wdrożenie nowych regulacji o zasięgu międzynarodowym kreuje naturalne pytanie o instytucjonalne formy współpracy między krajowymi organami nadzoru (np. w celu weryfikacji czy przepływy między powiązаныmi ze sobą bankami mają na celu wyłącznie wypełnienie norm nadzorczych w poszczególnych okresach sprawozdawczych). Inna ważna kwestia to potencjalne zmiany poziomu konkurencyjności danego sektora bankowego po wdrożeniu nadzorczych norm płynności. W tej sprawie stanowisko nadzoru krajowego winno być skutkiem wyważenia racji stojących za poprawą bezpieczeństwa sektora bankowego, argumentów na rzecz utrzymania (poprawy) jego konkurencyjności, a także wpływu wdrożenia

norm na dostępność kredytu (Kasiewicz i in. 2011.). Aktualnie wprowadzane normy płynności zapewne będą jeszcze wielokrotnie korygowane (o ostrożności z jaką są wprowadzane świadczą długie okresy karencji), stąd rolę nadzoru jako instytucji monitorującej triadę obszarów oddziaływania norm płynności, czyli bezpieczeństwo-konkurencyjność-dostępność finansowania, należy określić jako kluczową, a proces jako ciągły.

Bibliografia

- Basel III – Liquidity Standards IIF Preliminary Analysis, The Institute of International Finance, December 2010, www.iif.com, 30.10.2012.
- Basel III rules text and results of the quantitative impact study issued by the Basel Committee, 16 December 2010, <http://www.bis.org/press/p101216.htm>, 30.10.2012.
- Brunnermeier M., *Deciphering the 2007-08 Liquidity and Credit Crunch*, „Journal of Economic Perspectives” (forthcoming), draft as of 19th May 2008.
- Frank N., Gonzalez-Hermosillo B., Hesse H., *Transmission of Liquidity shocks: Evidence from the 2007 Subprime Crisis*, „IMF Working Paper”, August 2008, No. 08/200.
- Kasiewicz S., Kurkliński L., *Nowe regulacje płynnościowe w sektorze bankowym*, w: J. Szambelańczyk (red.), *Wyzwania regulacyjne wobec doświadczeń globalnego kryzysu finansowego*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.
- Possible further changes to the Capital Requirements Directive, European Commission, 26.02.2010, www.ec.europa.eu/internal_market/consultations/2009/capital_requirements_directive_en.htm, 30.09.2012.
- Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision, September 2008, www.bis.org/publ/bcbs144.htm, 30.10.2012 .
- Raport o stabilności systemu finansowego*, NBP, Warszawa grudzień 2010.
- Rekomendacja P dotycząca monitorowania płynności finansowej banków*, Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Bankowego, Warszawa 2002.
- Rutkowska-Tomaszewska E., *Zasady racjonalnego zarządzania ryzykiem płynności banków w zaleceniach Komitetu Bazylejskiego* w: Szambelańczyk J. (red.), *Wyzwania regulacyjne wobec doświadczeń globalnego kryzysu finansowego*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011.
- Stanowisko NBP do dokumentu konsultacyjnego Komisji Europejskiej „Possible further changes to Capital Requirements Directive”*, NBP, 2010.
- Tomaszkiewicz B., *Związek Banków Polskich o Bazylei 3*, www.obserwatorfinansowy.pl, 15.04.2010.
- Transformed financial system to address the root causes of the crisis*, The G20 Seoul Summit Leaders’ Declaration November 11–12, 2010. www.net-stable-funding-ratio.com, 12.04.2011.
- Zaleska M., *Bazylea III do zmiany*, „Rzeczpospolita”, 4.03.2011.

Słowa kluczowe: normy płynności, stabilność finansowa

Prospects for the implementation of international liquidity standards for banks

Summary

The crisis has demonstrated that liquidity should be examined at the micro level (i.e. from the perspective of a single bank), the absence of mutual trust among banks makes there is no transfer of funds from entities with excess liquidity in the direction of those who are in a shortage of it. Since then, a key condition for the liquidity of the bank liquidity in the form of “ability to raise funds to finance the unexpected withdrawal of deposits, as well as the ability to generate positive net cash flow in a specified time horizon,” is not satisfied, one has to return to the solutions of the underlying contemporary banking and referring to the need to maintain a balance sheet structure, providing the ability to regulate the current obligations in a specified time horizon. LCR and NSRF implemented under the auspices of the Basel Committee on Banking Supervision are dedicated to fulfil the a/m goal. This article is aimed at their presentation and evaluation from the perspective of the Polish banking sector.

Key words: liquidity standards, financial stability